

RETROAKTIVITA Z POHLEDU ÚSTAVNÍHO PRÁVA

RETROACTIVITY IN REGARD OF CONSTITUTIONAL LAW

KATEŘINA ŠIMÁČKOVÁ

Právnická fakulta, Katedra ústavního práva a politologie, Masarykova univerzita

Abstrakt

Stat' rekapituluje dosavadní zásadní teoretické názory, právní úpravu i judikaturu Ústavního soudu ČR a Evropského soudního dvora k problematice retroaktivity. Problematikou retroaktivity se pak stat' zabývá i z pohledu neretroaktivity právních předpisů, z pohledu intertemporálních ustanovení zákona, interpretace platného práva. Součástí statě je i zamyšlení nad problematikou retroaktivity v souvislosti s obdobím transitu od komunistických režimů k demokratickým a vyrovnáním se s minulostí.

Klíčová slova

retroaktivita, legitimní očekávání, neretroaktivita, intertemporální ustanovení

Abstract

The essay recaps actual fundamental theoretic views, legal regulations and also the practice of the courts of the Institutional court of the Czech Republic and the European court of Justice towards the problems of retroactivity. Subsequently, the essay deals with the problems of retroactivity from the point of view of non-retroactive legal regulations and inter-temporal provisions of the law, and the interpretation of the valid law. Finally, some parts of the essay mention the problems of retroactivity in connection with the period of transit from communistic to democratic regimes.

Key words

retroactivity, lawful expectation, non-retroactivity, inter-temporal provisions

K základním principům, vymezujícím kategorii právního státu, patří princip ochrany důvěry občanů v právo a s tím související princip zákazu zpětné účinnosti právních norem. Velmi cennou hodnotou právní regulace je právě její stabilita a předvídatelnost právních následků našich jednání, na druhou stranu však „kdyby pokaždé, kdy se při obstarávání svých záležitostí spoléhá na existující právo, měl být člověk zabezpečen proti jakékoli změně právních pravidel, celý náš právní řád by navždy zkostrnatěl.“¹ Neretroaktivita vede k tomu, že není narušena či ohrožena oprávněná důvěra právních subjektů ve stálost právního řádu. Pro pochopení neretroaktivity práva zavedla právní teorie i praxe pojem pravé a nepravé retroaktivity. Nepravá retroaktivita znamená, že platnost právních skutečností, vznik právních vztahů a jejich právní následky, k nimž došlo před účinností nového zákona, se posoudí podle práva dřívějšího. Pokud však trvá dříve vzniklý právní vztah i nadále, posoudí se ode dne účinnosti nového zákona podle tohoto nového zákona i právní následky dotčeného právního vztahu, vzniklé po účinnosti nového zákona. Pravá retroaktivita pak "zahrnuje v podstatě dvě odlišné situace", a to za první "stav, že nová úprava dávala vznik (novým právním) vztahům před její účinností za podmínek, které teprve dodatečně stanovila", a za druhé "novela může měnit právní vztahy vzniklé podle staré právní úpravy, a to ještě před účinností nového zákona".² Nepravá retroaktivita může být definována také jako aplikace právního předpisu na následky vyplývající ze situací vzniklých po dobu účinnosti předchozí právní úpravy.³

Ústavní soud ČR judikoval ve svém rozhodnutí Pl. ÚS 21/96: „U retroaktivity pravé platí zásada obecné nepřipustnosti, ze které existují striktně omezené výjimky přípustnosti, u retroaktivity nepravé platí naopak zásada obecné přípustnosti, ze které existují výjimky její nepřipustnosti. Pravou retroaktivitu lze ospravedlnit nanejvýše tam, kde právní povinnost pro minulost stanovená již dříve alespoň jako mravní povinnost byla pocíťována. ... Obdobný názor potvrzuje i současná právní teorie: „Obecně platí, že od zásady zákazu retroaktivity se lze odchýlit zcela výjimečně, a to výslovným pozitivním ustanovením. Jak je patrné z historie, důvodem k takovým postupům byla situace, kdy by se právní jistota dostala do příkrého rozporu s jistotou sociální a s právním vědomím, jak tomu bylo v ČSR v případě retribučních dekretů. Zpětnou působnost zákona na občanskoprávní poměry by bylo možno odůvodnit též veřejným pořádkem (ordre public), především jestliže by byly dotčeny předpisy

¹ Fuller, L.L.: Morálka a právo, Praha, Oikoymenth, 1998, s. 60

² Tichý, L.: K časové působnosti novely občanského zákoníku, Právník, č. 12, 1984, s. 1104

³ Perlík, D.: Retroaktivita právních předpisů v komunitárním právu, Linde Praha, 2006, s. 11

absolutně kogentní, jež byly vydány v důsledku určité mezní situace přerodu hodnot ve společnosti."⁴ Nepřípustnost zpětné účinnosti právních norem pro oblast trestního práva je výslovně upravena v čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod⁵ (dále jen Listina), dle níž se „trestnost činu posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán“, a čl. 7 odst. 1 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod⁶ (dále jen Evropská úmluva), který stanoví, že „nikdo nesmí být odsouzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem“. Působení zákazu retroaktivity (případně principu neretroaktivity) pro další odvětví práva se dovozuje z čl. 1 Ústavy ČR, tedy principu materiálního právního státu, zásady právní jistoty a ochrany důvěry občana v právo. V německém právním řádu je zákaz retroaktivity stanoven v čl.103 odst. 2 Základního zákona SRN: „Čin může být trestán jen tehdy, jestliže byla trestnost stanovena zákonem dříve, než byl čin spáchán.“⁷ Ve francouzském právu je pak základem zákazu retroaktivity článek 8 Deklarace práv člověka a občana z roku 1789, dle níž „nikoho nelze trestat jinak než na základě zákona, který byl usnesen a vyhlášen před spácháním trestného činu“.⁸

Z principu zákazu zpětné účinnosti norem pro oblast trestního práva je připuštěna jedna zásadní výjimka, která stanovuje, že se použije pozdějšího zákona tehdy, jestliže je pro pachatele příznivější (princip retroaktivity in mitius). V českém právu tato zásada vyplývá z ustanovení druhé věty čl. 40 odst. 6 Listiny, kdy se nové právní úpravy použije tehdy, jestliže je pro pachatele příznivější. Tento princip je plně akceptován i Evropským soudním dvorem, který jej ve věci Berlusconi, z 3.5.2005 prohlásil za obecnou zásadu komunitárního práva, kterou musí vnitrostátní soud respektovat, když aplikuje vnitrostátní právo přijaté k provedení komunitárního práva.⁹

Zákaz retroaktivity je starým právním institutem - již z římskoprávních doktrín vyplývá teorie ochrany nabytých práv (iura quaesita), dle níž je zakázána změna, který by zpětně zhoršila

⁴ Pl ÚS 21/96, publikováno ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, Svazek č. 7, Nález č. 13, str. 87, a ve Sbírce zákonů pod č. 63/97 Sb.

⁵ č. 2/1993 Sb.

⁶ vyhláška Ministerstva zahraničních věcí ČSFR č. 209/1992 Sb.

⁷ Základní zákon pro Spolkovou republiku Německo, z 23. 5. 1949, Bundesgesetzblatt I, citováno z Klokočka, V., Wagnerová, E: Ústavy států Evropské unie, 1. díl, Linde, Praha 2004, s.270

⁸ Deklarace má i v dnešní době na základě judikatury francouzské Ústavní rady sílu ústavního zákona . Text citován z Klokočka, V., Wagnerová, E: Ústavy států Evropské unie, 1. díl, Linde, Praha 2004, s.138

⁹ Pítrová, L., Pomahač, R.: Průvodce judikaturou Evropského soudního dvora, 4.díl, Linde, Praha, 2006, s. 110 a n.

právní postavení subjektu práva. Francouzský Code civil v čl. 2 stanoví, že „zákon působí jen do budoucna, nemá žádný zpětný účinek“, obdobně čl. I oddíl 9 Ústavy USA: „Nesmí být vydán žádný zákon se zpětnou platností nebo zákon, jehož obsahem by byl soudní rozsudek.“ či § 5 ABGB (rakouský všeobecný občanský zákoník): „Zákony nepůsobí nazpět, nemají tudíž vlivu na jednání, která se zběhla dříve, a na práva dříve nabytá.“ Lidovým říkadlem by tyto právní zásady mohly být vyjádřeny tak, že co se stalo, nemůže se odestát.¹⁰

Problematikou principu neretroaktivity se v rámci studia intertemporálního práva zabývali i čeští prvorepublikoví právní teoretici. Dle Adolfa Procházky byla chráněna veškerá nabytá práva – veškeré právní následky dřívějšího práva, pokud platně byly založeny bez ohledu na obsah a způsob vzniku (ochraně nepodléhaly pouhé možnosti, naděje a nároky čekanecké)¹¹, dle Jaromíra Sedláčka: „kdo jednal v důvěře v nějaký zákon, nemá být ve své důvěře zklamán.“¹²

„Vzájemný vztah našich principů vysvítá na linii legislativní zásady ochrany oprávněné důvěry ve stálost právního řádu. Princip neretroaktivity zabraňuje nejhrubšímu porušení této důvěry a to tím, že vylučuje, aby nový zákon pro minulost stanovil právní povinnosti poddaných subjektů, resp. aby již v minulosti platící subjektivní povinnosti a práva ex tunc modifikoval. Nemůže však nikterak zameziti, aby existující práva v budoucnosti byla modifikována, ani aby minulé skutečnosti staly se podle nového zákona relevantní pro založení budoucího právního účinku. Princip ochrany nabytých práv jde dále. Především stejně jako zákaz retroaktivity nepřipouští změnu minulého právního účinku (totiž subj. práva) ex tunc. ... Dále však uchovává i pro budoucnost jednou založené subjektivní právo, takže garantuje oprávněnému plnou nedotknutelnost dosavadního právního stavu. ... U retroaktivity právní účinek pro minulost může nastati jen tím způsobem, že minulé skutečnost buď až dosud irelevantní nebo podle starého práva relevantní dostává novou právní kvalifikaci mocí nového zákona. ... Princip ochrany minulých právních skutečností jest nejširší princip intertemporální a zahrnuje do sebe jak zákaz zpětného působení zákonů, tak zákaz zásahu do práv nabytých.“¹³ Dle Jaroslava Krejčího navíc vydání retroaktivního zákona (tedy zákona se zpětnou působností a platností) odporuje i formálnímu požadavku řádného

¹⁰ Knapp, V: Teorie práva, C.H. Beck, Praha, 1995, s. 209

¹¹ Procházka A.: Retroaktivita zákonů. In: Slovník veřejného práva, sv. III, Brno 1934, s. 800

¹² Citováno z Pl. ÚS 4/95, publikovaného ve Sbírce zákonů pod č. 265/2005 Sb.

¹³ Procházka, A.: Základy práva intertemporálního se zvláštním zřetelem k § 5 obč. zák., Nakladatelství Barvič a Novotný, v Brně 1928, s. 111

vyhlášení během celé doby platnosti a působnosti zákona (tedy § 49 úst. listiny z roku 1920).¹⁴

Ústavní soud ČSFR ve svém nálezu ze dne 10. 12. 1992 sp. zn. Pl. ÚS 78/92 uvedl, že principy právního státu vyžadují u každého možného případu retroaktivity jeho výslovné vyjádření v Ústavě nebo v zákoně s cílem vyloučit možnost retroaktivní interpretace zákona a zároveň vyžadují v zákoně vyřešit s retroaktivitou spjaté důsledky tak, aby nabytá práva byla řádně chráněna.¹⁵ Nepřípustnost retroaktivity a retroaktivního výkladu právních norem zdůraznil Ústavní soud České republiky v nálezu ze dne 8. 6. 1995, sp. zn. IV. ÚS 215/94, podle něhož ke znakům právního státu neoddelitelně patří princip právní jistoty a ochrany důvěry občana v právo; tento postup zahrnuje zákaz retroaktivity právních norem, resp. jejich retroaktivního výkladu.¹⁶

Pro řádné fungování materiálního právního státu, garantovaného čl. 1 Ústavy ČR, je zásadní zajistit ochranu oprávněné důvěry ve stálost právního řádu, neboť „ústavní princip právního státu předpokládá, že se stát vůči občanům chová v souladu s povinnostmi, které sám sobě stanovil, přičemž občan na základě principu právní jistoty má právo spolehnout se na věrohodnost státu při plnění jeho závazků.“¹⁷ Nepřípustnost zpětné účinnosti bývá v zdůvodňována požadavkem právní jistoty fyzických a právnických osob a ochranou jejich legitimního očekávání.¹⁸

V anglosaském právu byla zkritizována a opuštěna zajímavá myšlenka Williama Blackstona¹⁹ (Blackstoneův teorém), který odůvodňoval retroaktivitu nových precedentů tím, že soude netvoří právo, ale objevuje je; nový rozsudek tedy může být retroaktivní, protože objevuje právo, které tu už bylo. Zásadním protiargumentem k takovéto myšlence je to, že v případě, že dochází ke zpětně účinné změně precedenčního výkladu práva, tak je nějaký konkrétní člověk obětí této retroaktivity. Nejvyšší soud USA v 60. letech 20. století vyvinul

¹⁴ Krejčí, J: Zpětná působnost zákonů s hlediska práva ústavního, Vydavatelstvo časopisu Moderní stát v Praze, 1933, s. 135

¹⁵ Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu ČSFR, 1992, č. 15

¹⁶ Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 3, s. 227

¹⁷ I. ÚS 535/2000, publikováno ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, Svazek č.24, Nález .193 s.449

¹⁸ Schwarze J., Droit administratif européen, s. 920 an.; Moderne F., Table ronde: Le principe de non rétroactivité des lois, rapport de synthèse, AIJC 1990, s. 442; Waelbroeck D., Le principe de la non-rétroactivité en droit communautaire à la lumière des arrêts « isoglucose », RTDE 1983, s. 363, převzato z Petrлік, D.: Retroaktivita právních předpisů v komunitárním právu, Linde Praha, 2006, s. 15

¹⁹ Blackstone, W: Commentaries on the Laws of England, dostupné např. z <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/blackstone/blacksto.htm>

k problematice retroaktivity test její přípustnosti, a to zejména ve svých případech *Mapp vs. Ohio*, 367 U.S. 643 (1961)²⁰, *Escobedo vs. Illionis* 378 U.S. 478 (1964)²¹ a *Griffin vs. Kalifornia* 380 U.S. 609 (1965).²² Dle názoru amerického Nejvyššího soudu, tedy retroaktivita precedentů může být připuštěna, pokud je v souladu s ústavním pravidlem o spravedlivém procesu, pokud se přípustnost aplikace nového pravidla dá vyvodit z jeho historie (kolik soudů je využilo, zda se jedná o úplnou novinku či zda byl směr vývoje patrný např. z disentujících názorů), pokud je aprobován účel nového pravidla a dle toho, jaký bude mít retroaktivita efekt na soudní rozhodování (např. aby nedošlo k zahlcení soudů).²³

Libor Hanuš, který se problematikou retroaktivity²⁴ zabýval zejména na případu střetu staré a nové modifikované právní úpravy při absenci intertemporálních ustanovení upozornil vedle výše uvedených pohledů i na další výkladové pravidlo doplňující zásadu ochrany legitimního očekávání, a to na zásadu *in dubio mitius*.²⁵ Tato zásada však může vyvolat další složitou úvahu na téma *mitius*, ale ve prospěch koho? Při soukromoprávních úpravách jde často výhodnější výklad ve prospěch jednoho z účastníků právního vztahu k tíži účastníka druhého (např. změna právní úpravy uspokojení zástavního věřitele v konkursu přinesla zvýhodnění všech věřitelů a posílení principu proporcionality uspokojení na úkor legitimního očekávání zástavního věřitele).

K rozlišování pravé a nepravé retroaktivity se vztahuje i názor Ústavního soudu ČR ve věci odměny advokátky: „Stěžovatelka se jako advokátka nechala v občanském soudním řízení ustanovit opatrovníkem asi ve dvou stech případech, což představuje nikoli zanedbatelný pracovní a časový nárok; je nepochybné, že počítala s tím, že jí v souladu s tehdy platnou právní úpravou stát zaplatí hotové výdaje a odměnu. V době, kdy byla stěžovatelka ustanovena jako opatrovník, platila právní úprava obsažená v zákoně č. 205/2005 Sb., z níž vyplývala povinnost státu platit jí odměnu a hotové výdaje spojené s výkonem funkce opatrovníka. Byl-li pozdějším zákonem č. 79/2006 Sb. právní titul k poskytnutí odměny a

²⁰ Dostupné z <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?navby=CASE&court=US&vol=367&page=643>

²¹ Dostupné z <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?navby=CASE&court=US&vol=378&page=478>

²² Dostupné z <http://caselaw.lp.findlaw.com/cgi-bin/getcase.pl?court=US&vol=380&invol=609>

²³ *Retroactivity of constitutional decisions*, *The Hastings Law journal*, vol. 17., 1965-1966, s. 124

²⁴ Hanuš, L.: K materiální derogaci (interpretačním derogačním pravidlům), *Právní rozhledy* č. 24/2005, s. 898 - 901; Hanuš, L.: Důvěra v právo z pohledu nepřípustnosti retroaktivní interpretace právních předpisů, *Právní rozhledy* č. 14/2005, s. 519 - 523

²⁵ Hanuš, L.: Důvěra v právo z pohledu nepřípustnosti retroaktivní interpretace právních předpisů, *Právní rozhledy* č. 14/2005, s. 523

náhrady hotových výdajů opatrovníkovi zrušen, bylo v době rozhodování přesto třeba aplikovat tu právní úpravu, která platila v době vzniku právního vztahu mezi stěžovatelkou a státem, a to z důvodu obecně uznávaného zákazu účinků tzv. pravé retroaktivity. Novou právní úpravu nelze uplatnit tam, kde byl advokát ustanoven opatrovníkem podle úpravy předchozí (tj. případ stěžovatelky), neboť v opačném případě by bylo porušeno jeho základní právo legitimně očekávat zmnožení vlastního majetku plněním ze strany státu.²⁶ Ve světle dále popsané judikatury Evropského soudního dvora či poslední úpravy daně z příjmů, v níž zákonodárce v průběhu odepisování např. hotelů prodloužil dobu odepisování, čímž mohl výrazně negativně zasáhnout do plánovaného cash flow dotčených poplatníků, bude zajímavé sledovat, zda Ústavní soud ČR bude podobně přísný a citlivý na legitimní očekávání i v jiných případech, a to zejména pokud půjde o abstraktní kontrolu norem.

Legitimní očekávání

Doktrina legitimního očekávání vychází ze závěrů sociální filosofie, že jsou-li nejisté hranice legitimních očekávání založených na zákonu, je nejistá i svoboda.²⁷ Ochrana legitimního očekávání je integrální součástí vlády práva. „Soudní ochrana legitimního očekávání na uspokojení hmotného zájmu stojí na stejné úrovni jako právo vlastnické. Nárok plyne již z takto dovozovaného práva, neboť legitimní očekávání založená zákonem požívají stejné ochrany jako majetek sám.“²⁸ Pojem legitimního očekávání se již v lidskoprávní doktríně vyvinul tak, že je mezi základní práva zařazováno i právo na legitimní očekávání nabytí majetku.²⁹ Článek 1 odst. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Evropské úmluvě chrání i legitimní očekávání, které je integrální součástí ochrany majetkových práv (Beyeler proti Itálii ze dne 28.5.2002, stížnost č. 33202/96, Zwierzynski proti Polsku ze dne 19.6.2001, stížnost č. 34049/96, Broniowski proti Polsku ze dne 22.6.2004, stížnost č. 31443/96).³⁰ Pojem „majetek“ (jehož pokojné užívání je Úmluvou chráněno) má autonomní rozsah, který není omezen na vlastnictví hmotného jmění, a nezávisí na formální kvalifikaci dle vnitrostátního práva. Může zahrnovat jak existující majetek, tak majetkové hodnoty, včetně pohledávek, na

²⁶ V popsané věci bylo Ústavním soudem ČR vydáno více v podstatě totožných rozhodnutí - III. ÚS 558/06 z 31.1.2007, I. ÚS 474/06 z 27.9.06, IV. ÚS 438/06 z 12.12.2006 s dvěma různými typy právních vět.

²⁷ Rawls, John: Teorie spravedlnosti, Praha, Victoria Publishing, 1995, s. 145 (citováno i v rozhodnutích Ústavního soudu ČR - IV. ÚS 167/05 z 26.4.2005, Pl. ÚS 38/04 z 20.6.2006, publikováno ve Sbírce zákonů pod č. 409/2006 Sb.

²⁸ rozhodnutí Ústavního soudu IV. ÚS 167/05 z 26. dubna 2005, dostupné z http://www.judikatura.cz/cgi-bin/jus/aspi_lit_4?WVCNC+2360+jus-1

²⁹ rozhodnutí Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 353/04, dostupné z http://www.judikatura.cz/cgi-bin/jus/aspi_lit_4?WVCNC+2399+jus-1

³⁰ dostupné např. z <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database/>

jejichž základě oprávněný subjekt může tvrdit, že na jejich splnění má přinejmenším legitimní očekávání (esperance légitime, legitimate expectation).³¹ Evropský soud pro lidská práva se zabývá i problematikou legitimního očekávání v majetkové oblasti ve vztahu k legislativě, např. v rozhodnutí Draon proti Francii ze dne 6. 10. 2005, připouštějícím ochranu legitimního očekávání v oblasti majetkových práv ve vztahu k legislativním změnám.³²

Na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva odkazuje a v otázkách legitimního očekávání judikuje obdobně jako on i český ústavní soud.³³ Podle něj „funkcí soudů a justice obecně je poskytovat ochranu právům jednotlivce (čl. 90 Ústavy ČR), v materiálním právním státě pak ochranu i základním právům (čl. 4 Ústavy ČR). Ne vždy jsou všechna základní práva přímo vykonatelná a působí vůči jednotlivci bezprostředně. V některých případech působí pouze zprostředkovaně skrze jednotlivé normy jednoduchého práva tak, že jednoduchým právem „prozařují“. Tak je tomu ve vztazích horizontálních, tedy ve vztazích, které nejsou založeny na nadřízenosti a podřízenosti, tj. ve vztazích, v nichž jsou si jejich účastníci rovni. Proto při výkladu či aplikaci jednoduchého práva na takové vztahy jsou soudy povinny toto prozařování pečlivě vážít a brát v potaz tak, aby současně dostály své povinnosti poskytovat ochranu jak právům v rovině jednoduchého práva, tak právům základním. Legitimní očekávání jako základní právo nepůsobí horizontálně, tedy například mezi účastníky pracovněprávního vztahu, nýbrž ve vztahu ke státu – tj. soudu –, když prozařuje normami jednoduchého práva (normami Zákoníku práce), a jejichž aplikací a interpretací jsou obecné soudy povinny poskytovat ochranu tomuto základnímu právu. Jestliže obecné soudy ve svých rozhodnutích při interpretaci Zákoníku práce nezohlednily shora uvedené skutečnosti, zasáhly do základního práva podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.“³⁴

Evropský soudní dvůr k problematice retroaktivity

Podle Evropského soudního dvora s ohledem na obecnou zásadu právní jistoty nemůže být žádný právní předpis vydaný orgánem veřejné moci uplatňován vůči právnímu subjektu po

³¹ Varvařovský, Pavel: K rozsahu ochrany majetkových práv podle Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, Právní fórum, 3/2005, Příloha str. 25

³² Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva, Soudní judikatura, ASPI, č. 1/2006, s. 33

³³ viz např. rozhodnutí I. ÚS 77/03 ze dne 5.8.2004, publikováno ve Sbírce nálezů a rozhodnutí ÚS, Svazek č.34 Nález č.108 str.129 nebo sp. zn. I. ÚS 360/03 ze dne 22.10.2003 , publikováno ve Sbírce nálezů a rozhodnutí ÚS, Svazek č. 31, Usnesení č. 22, s. 339

³⁴ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 185/04 ze dne 14. 7. 2004, č. 94

dobu, kdy neměl možnost se s jeho obsahem seznámit.³⁵ Jako retroaktivní lze označit právní předpis tehdy, jestliže se nemohou právní subjekty seznámit s jeho zněním v úředním věstníku v okamžiku, kdy činí svá rozhodnutí.³⁶ Evropský soudní dvůr připouští nepravou retroaktivitu, v takovém případě se totiž o zpětnou účinnost v pravém slova smyslu nejedná.³⁷ Ve skutečnosti je přesnější tento časový rozsah nazývat okamžitou aplikací nového právního předpisu na stávající právní vztahy.³⁸ Evropský soudní dvůr dovozuje, že právní předpis pozměňující dřívější zákonné ustanovení se zpravidla aplikuje na následky vyplývající z právních skutečností vzniklých po dobu účinnosti dosavadní právní úpravy. Přípustnost okamžité aplikace nového právního předpisu je tedy pravidlem. Přípustnost tohoto časového rozsahu je omezena pouze nutností respektovat obecnou zásadu legitimního očekávání.³⁹

Dle ustálené judikatury Evropského soudního dvora a Soudu 1. instance není možno obecně připuštěnou zásadu legitimního očekávání interpretovat takovým způsobem, aby v podstatě znemožnila aplikaci nové právní úpravy na následky vyplývající z právních skutečností vzniklých po dobu účinnosti předchozí právní úpravy.⁴⁰ Evropský soudní dvůr tedy zastává názor, že zmíněný časový rozsah nemá specifickou povahu ve srovnání s jinými situacemi, ve kterých je právní jistota fyzických a právnických osob ohrožena. Každý právní předpis totiž musí respektovat obecnou zásadu legitimního očekávání.⁴¹ Nepřípustnost zpětné účinnosti právních pravidel se v komunitární judikatuře opírá o názor, že a priori porušuje právní jistotu jednotlivců.⁴² Zásadní argumentace Evropského soudního dvora o neretroaktivitě byla provedena v (zpravidla nejčastěji k otázce retroaktivity citovaném) případě *Racke*: „ačkoliv zásada právní jistoty obecně brání tomu, aby počátek časové působnosti aktu Společenství byl stanoven na den předcházející jeho vyhlášení, ve výjimečných případech tomu může být jinak, pokud to vyžaduje obecný zájem a pokud je náležitě respektováno legitimní očekávání dotčených osob“.⁴³

³⁵ *Racke*, 98/78, Recueil, s. 69, bod 15, 25.1.1979

³⁶ Perlík, D.: *Retroaktivita právních předpisů v komunitárním právu*, Linde Praha, 2006, s. 11

³⁷ *CNTA*, 74/74, Recueil, s. 533, bod 32, 15. 5. 1975.

³⁸ Stanovisko generálního advokáta Dutheillet de Lamothe, Soudní dvůr 11. února 1971, *Rewe-Centrale*, 37/70, Recueil, s. 23, 46; Stanovisko generálního advokáta Darmona, Soudní dvůr 12. května 1989, *Continentrale Produkten*, 246/87, Recueil, s. 1151, bod 27. Převzato z Perlík, D.: *Retroaktivita právních předpisů v komunitárním právu*, Linde Praha, 2006, s. 12

³⁹ *Westzucker*, 1/73, Recueil, s. 723, bod. 5., 4.7.1973

⁴⁰ *Německo v. Komise*, 278/84, Recueil, s. 1, bod 36, 14.1.1987; *Butterfly Music*, C-60/98, Recueil, s. I-3939, bod 25, 29.6.1999

⁴¹ Perlík, D.: *Retroaktivita právních předpisů v komunitárním právu*, Linde Praha, 2006, s. 13

⁴² *Racke*, 98/78, Recueil, s. 69, bod 20, 25.1.1979

⁴³ *Racke*, 98/78, Recueil, s. 69, bod 20, 25.1.1979

Pro názory Evropského soudního dvora na zpětnou účinnost evropských právních předpisů tedy je nejdůležitější vědomí rozporu mezi nutností flexibility právního řádu a nezbytností naplnění účelu právní regulace na straně jedné (tedy obecný zájem může zpětnou účinnost ospravedlnit) a potřebou zaručit subjektům práva stabilitu jejich právních vztahů (právní jistotu) a ochranu jejich legitimního očekávání na straně druhé. Například v oblasti měnové, která je vzhledem k rychlosti změn měnových kurzů obtížně regulovatelná běžným zákonodárným procesem a kdy je třeba reagovat na měnové pohyby, aby se zamezilo spekulativnímu jednání,⁴⁴ zpětnou účinnost mají někdy i nařízení v oblasti zemědělské politiky. Evropský soudní dvůr zpětné působení pravidel v některých konkrétních odůvodněných případech připouští – rozpor mezi nutností flexibility a účelností předpisu a právní jistotou a legitimními očekáváními je evropskými soudy řešen kasuisticky případ od případu, Evropský soudní dvůr na základě svého uvážení stanoví přípustné výjimky z obecné zásady zákazu retroaktivity v konkrétních souzených případech.⁴⁵ Podmínka respektování legitimního očekávání je Evropským soudním dvorem posuzována na základě kritéria její předvídatelnosti. Porušení tohoto principu totiž nastává tehdy, jestliže je retroaktivní předpis vydán náhle a nečekaně, Evropský soudní dvůr konstatuje porušení zásady legitimního očekávání tehdy, jestliže opatrný a zpravený podnikatel nemohl rozumně s vydáním retroaktivní právní úpravy počítat a kdy neexistují žádné náznaky týkající se jejich vydání, zpětná účinnost tuto zásadu naopak neporušuje tehdy, jestliže nebyla nepředvídatelná.⁴⁶ Dále Evropský soudní dvůr požaduje, aby byla zpětná účinnost předpisů vždy řádně odůvodněna, neboť zpětná účinnost aktů Společenství není vždy vyloučena, je nezbytné, aby předpisy působící zpětně obsahovaly ve svém odůvodnění popis okolností, které retroaktivitu ospravedlňují.⁴⁷ Evropský soudní dvůr tedy v případě zpětné účinnosti norem zavazuje zákonodárce udat důvody, které ji legitimují, což pak vede legislativní orgány k určité sebekontrolě a sebeomezení a k tomu, že k zpětné účinnosti přistoupí pouze tehdy, pokud je ospravedlnitelná a dále adresátovi pravidla (právnímu subjektu či aplikujícímu orgánu)

⁴⁴ Racke, 98/78, Recueil, s. 69, 25.1.1979, Decker, 99/78, Recueil, s. 101, 25.1.1979.

⁴⁵ Téhož názoru je i Perlík, D.: Retroaktivita právních předpisů v komunitárním právu, Linde Praha, 2006, s. 19. Viz např. rozhodnutí k problematice aktů Společenství viz výše citovaný případ Racke, k problematice směrnic Fedesa, C-331/88, Recueil, s. I-4023, 13.11.1990; k problematice judikatury Rewe-Centrale, 37/70, Recueil, s. 23, 11.2.1971; Road Air, C-310/95, Recueil, s. I-2229, 22.4.1997

⁴⁶ Perlík, D.: Retroaktivita právních předpisů v komunitárním právu, Linde Praha, 2006, s. 102 (s odkazem na případy Amylum, Crispoltoni, Petridi, Meiko-Konservenfabrik a názory generálního advokáta Tesouro v případě SAFA a Mayrase v případě Union Malt)

⁴⁷ Diversante, Iberlacta, rozhodnutí o předběžné otázce, Španělsko, spojené případy C-260/91 a C-261/91, Sběrka rozhodnutí 1993 Strana I-01885bod 10 – převzato z <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61991J0260:FR:HTML>

umožňuje dovědět se o důvodech zpětné účinnosti. Podle názoru Petrlíka tedy komunitární právo při hledání rovnováhy mezi nutností pružnosti právního řádu a právní jistotou jednotlivců spíše upřednostňuje požadavek efektivity zákonodárského procesu, jakoby právní subjekty provozující určitou hospodářskou činnost byly povinny počítat s tím, že zákonodárce může vydat retroaktivní právní úpravu. „Soudní dvůr orgánům Společenství umožňuje čelit komplexitě hospodářských vztahů vydáváním retroaktivních právních předpisů.“⁴⁸

V popsaných situacích Evropský soudní dvůr posuzuje retroaktivitu určitého právního předpisu s ohledem na dosažení účelu obecného zájmu vyžadující tento časový rozsah a na újmu na právní jistotě osob, avšak bezpodmínečně respektuje zákaz retroaktivity v případě trestního i administrativního postihu s tím, že žádný komunitární právní akt nemůže založit nebo zpřísnit trestní či jinou sankční odpovědnost těch, kteří jednají v rozporu s jeho ustanoveními, jestliže je tento právní předpis vyhlášen nebo nabude účinnosti až po okamžiku relevantního jednání.⁴⁹ Často se problematika zákazu retroaktivity u správních deliktů týká zejména porušení pravidel hospodářské soutěže, za které Komise ukládá v rámci správního řízení pokuty, které dle rozhodnutí Evropského soudního dvora není možné uložit tehdy, jestliže dané jednání nebylo právními předpisy v okamžiku spáchání administrativního deliktu považováno za protiprávní.⁵⁰ Evropský soudní dvůr rovněž pro trestní postih v komunitárním právu akceptuje princip použití mírnějšího trestu v případech, kdy je to ve prospěch obžalovaného.⁵¹

Pravá retroaktivita v období tranzitu

Pravá retroaktivita v oblasti trestního práva je obecně nepřijatelná, přesto však bývá v extrémním případě připuštěna (nejčastěji je to činěno na příkladu norimberského procesu s nacistickými válečnými zločinci).⁵² Gustav Radbruch ve statí Gesetzliches Unrecht und übergesetzliches Recht⁵³ vysvětluje přípustnost pravé retroaktivity takto: „Konflikt mezi spravedlností a právní jistotou patrně lze řešit jen tak, že pozitivní právo, zajišťované předpisy

⁴⁸ Perlík, D.: Retroaktivita právních předpisů v komunitárním právu, Linde Praha, 2006, s. 121

⁴⁹ Fedesa, C-331/88, Recueil, s. I-4023, 13.11.1990, LRAF, T-23/99, Recueil, s. II-1705, body 220 a 221, 20.3.2002

⁵⁰ LRAF, T-23/99, Recueil, s. II-1705, body 220 a 221, 20.3.2002

⁵¹ Ve věci Berlusconi a spol., viz Pítrová, L., Pomahač, R.: Průvodce judikaturou Evropského soudního dvora, 4.díl, Linde, Praha, 2006, s. 110

⁵² Knapp, V: Theorie práva, C.H. Beck, Praha, 1995, s. 211

⁵³ Radbruch, G.: Gesetzliches Unrecht und übergesetzliches Recht (1946), BWV Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, 2002, ISBN 978-3-8305-0453-5

a mocí, má přednosti i tehdy, pokud je obsahově nespravedlivé a neúčelné, vyjma toho, jestliže rozpor mezi pozitivním zákonem a spravedlností dosáhne tak nesnesitelné míry, že zákon musí jako nenáležitě právo spravedlnosti ustoupit.“⁵⁴ Ústavní soud ČR pravou retroaktivitu připouští tehdy, jestliže „právní subjekt s retroaktivní regulací musí, resp. musel počítat“ a dodává, že „příkladem takovéto situace je působení právní normy stojící v příkrém rozporu se zásadními, obecně uznávanými principy humanity a morálky“.⁵⁵

Evropská úmluva ve svém ustanovení čl. 7 odst. 2 předpokládá stejně jako právní teorie⁵⁶, že v určitých situacích je možno připustit i retroaktivní trestní postih, obecný zákaz retroaktivity trestněprávních předpisů nebrání souzení a potrestání osoby za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, bylo trestné podle obecných právních zásad uznávaných civilizovanými národy.⁵⁷ V době svého vzniku Evropská úmluva tímto ustanovením zamýšlela zejména problematiku trestání vlečných zločinců druhé světové války a srovnatelné výjimečné situace.⁵⁸

Problematika souzení a trestání osob za jednání, které sice nebylo dle trestněprávních předpisů v době spáchání trestné, ale které bylo trestné podle obecných právních zásad uznávaných civilizovanými národy začíná být aktuální po pádu komunistických režimů ve střední a východní Evropě. Jednotlivé státy bývalého komunistického bloku se s problematikou vyrovnání s minulostí vypořádaly různě, dochází v různé míře k vyrovnání s nespravedlností a křivdami u obětí, a to jak na poli majetkoprávním (restituce vyvlastněného majetku), tak i trestněprávním (rehabilitace nespravedlivě potrestaných). Ještě

⁵⁴ Překlad převzat od Holländera, P. z

http://web.changenet.sk/aa/files/ce67f5b29cdc3696b02db41da86e4821/pdf/pilk/pilk2000_a_2001_vyslo_2003sk.pdf

⁵⁵ Ústavní soud 4. února 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96, Sbírka nálezů a usnesení, sv. 7, s. 87, resp. 63/1997 Sb.; Ústavní soud 12. března 2002, sp. zn. Pl. ÚS 33/01, Sbírka nálezů a usnesení, sv. 25, č. 28, resp. 145/2002 Sb.

⁵⁶ Viz výše Radbruch, Knapp, případně i myšlenky Jiřího Přibáně v článku Ústavnost a retroaktivita ve střední Evropě: teoreticko-historická reflexe, *Trestní právo* 12/2002, ročník VII., ISSN 1211-2860, s. 2 an, či v článku Ústavnost a retroaktivita ve střední Evropě, dostupné ve sborníku Veselý, L. (ed.), *Zkušenosti české transformace*, s. 15 a n, http://www.belcentrum.org/download/Zkusenosti_ceske_transformace.pdf

⁵⁷ Odraz tohoto ustanovení v našem právním řádu byl diskutován jak optikou obětí komunistické represe, tak i normalizačními trestněprávními specialisty, viz např. Procházka, A.: Quo vadis ...?, *Právní rozhledy* č. 5/1996, s. 212, Kratochvíl, V. *Listina základních práv a svobod ve vztahu k Evropské úmluvě z pohledu retroaktivity trestního zákona in malam partem*, *Kriminalistika* č. 1/1994, s. 34, Steiner, M.: *K otázce promlčení trestných činů, které komunistický režim nestíhal*, *Bulletin advokacie* č. 10/2000, s. 40, Púry, F., Šámal, P.: *Ještě k problematice promlčení trestnosti činů ve vztahu k zákazu retroaktivity nepříznivějšího zákona v neprospěch pachatele*, *Právní rozhledy*, č. 11/1996

⁵⁸ Viz Evropské komise pro lidská práva, D 29420/95, *Touvier v. Francie*, *Décisions et Rapports*, 88-A, s. 148, 161.

komplikovanější situace pak nastupuje v oblasti potrestání osob, které byly odpovědné za zločiny komunismu.

Nové demokratické režimy se dostávají do určité pasti paradoxu: na jedné straně to byla snaha dodržet nově nastolené principy právního státu (jehož součástí je zákaz retroaktivity trestních předpisů), které většinu komunistických zločinů potrestat neumožní, a na druhé straně naplnit veřejné očekávání spravedlivého potrestání viníků. K tomu se přidružuje problém, že soudci a státní zástupci po nástupu demokratického režimu by sami mohli být novým pohledem považováni spíše za součást komunistického represivního aparátu než za vykonavatele spravedlnosti, proto k potrestání představitelů komunistického režimu přistupovali líně. S výjimkou Německa ani nedošlo k důslednému potrestání viníků vinných jednoznačně i dle ve své době platných zákonů.⁵⁹

„V posttotalitní situaci může přísný zákaz retroaktivity v trestním právu paradoxně prodloužit dopad a účinky politického teroru a násilí v nových politických a právních podmínkách. Nejdůležitější problém, který musí každá nová demokratická vláda a ústavodárce vyřešit, je potom rozsah politické diskontinuity a budoucích účinků retroaktivních trestních zákonů a spravedlnosti. Hlavním účinkem každého retroaktivního zákonodárství v demokratické společnosti potom musí být posílení politické důvěry, integrity a stability nového právního a ústavního režimu.“⁶⁰ Podle Lon L. Fullera dodržení principů právní kontinuity, podpořené zákazem retroaktivity, jsou v době přechodu k demokratickému systému škodlivé, protože legitimizují minulý právní systém a mohou dokonce vést ke spontánním aktům politické msty a násilí.⁶¹ Když se Fuller zabýval otázkou odporného udavače, netušil, že v postkomunistické České republice budou udavači skandalizováni, přičemž policisté, kteří je k udávání donutili, budou ctěni a zaměstnáváni jako dobří odborníci.⁶²

Jiří Příbáň se domnívá, že i Československo, resp. Česká republika použila v době tranzitu nástroje přímé retroaktivity, a to prodloužením promlčecích lhůt některých trestných činů a

59 Viz zajímavý vývoj judikatury ve věci „střelců u berlínské zdi) Spolkový ústavní soud 3. listopadu 1992, NJW 1993, s. 141, 148.

⁶⁰ Příbáň, J.: Ústavnost a retroaktivita ve střední Evropě: teoreticko-historická reflexe, Trestní právo 12/2002, ročník VII., ISSN 1211-2860, s. 4

⁶¹ Fuller, L.L.: Morálka a právo, Praha, Oikoymenh, 1998,

⁶² Viz např. kauza Pavla Příbyla, <http://www.respekt.cz/diskuse.php?fIDDISKUSE=151>

zavedením podmínky lustrací pro výkon některých veřejných funkcí.⁶³ Proti Příbáňovu názoru, že české lustrační zákonodárství počítá s přímou správní sankcí retroaktivně aplikovanou na činnost jedinců v období komunistického režimu lze postavit argument, že se v tomto případě nejedná o retroaktivní sankci, ale o legitimní a prospektivní stanovení podmínky výkonu veřejné funkce, srovnatelné s požadavkem „čistého trestního rejstříku“ pro výkon řady funkcí, povolání a podnikatelské činnosti. Takovýto požadavek přece není vnímán jako další sankce za spáchané činy, ale jako jedna z odůvodnitelných podmínek budoucího výkonu činnosti. Rovněž prodloužení promlčecích lhůt je pouze řešením situace, že promlčecí lhůty u některých osob a činů v době komunistického režimu nemohly běžet: „Nezbytnou součástí pojmu promlčení trestněprávního stíhání je vůle, snaha a ochota státu trestný čin stíhat. Bez tohoto předpokladu nemůže být naplněn ani obsah pojmu promlčení, ani smysl tohoto právního institutu. Teprve dlouhodobé vzájemné působení pachatele, že může být potrestán, zakládá smysl promlčení. Pokud stát určité trestné činy a určité pachatele stíhat nechce, je promlčení zbytečné: v těchto případech běh promlčení lhůty ve skutečnosti neexistuje a promlčení samo o sobě je fiktivní.“⁶⁴

⁶³ Viz citované články Ústavnost a retroaktivita ve střední Evropě: teoreticko-historická reflexe, Trestní právo 12/2002, ročník VII., ISSN 1211-2860, s. 2 an, a Ústavnost a retroaktivita ve střední Evropě, dostupné ve sborníku Veselý, L. (ed.), Zkušenosti české transformace, s. 15 a n, http://www.belcentrum.org/download/Zkusenosti_ceske_transformace.pdf

⁶⁴ Rozhodnutí Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl ÚS 19/93, publikováno ve Sbírce zákonů pod č. 14/94 Sb.

Příloha:

Relevantní judikatura k problematice retroaktivity:

Judikatura českých soudů:

Ústavní soud ČR:

Ústavní soud ČR 12. července 1994, Pl. ÚS 3/94, Sbírka nálezů a usnesení 1994, č. 38, s. 288

Ústavní soud ČR 8. června 1995, IV. ÚS 215/94, Sbírka nálezů a usnesení 1995, č. 30, s. 227

Ústavní soud ČR 28. února 1996, Pl. ÚS 9/95, Sbírka nálezů a usnesení 1996, č. 16

Ústavní soud ČR 10. prosince 1996, Pl. ÚS 46/95, Sbírka nálezů a usnesení 1996, č. 134, s. 550

Ústavní soud ČR 4. února 1997, II. ÚS 303/95, Sbírka nálezů a usnesení 1997, č. 14, s. 103

Ústavní soud ČR 4. února 1997, Pl. ÚS 21/96, č. 63/1997 Sb.

Ústavní soud ČR 4. prosince 1996, Pl. ÚS 24/96, Sbírka nálezů a usnesení 1996, č. 133, s. 476

Ústavní soud ČR 14. září 1999, II. ÚS 401/97, Sbírka nálezů a usnesení 1999, č. 124, s. 184

Ústavní soud ČR 12. března 2002, Pl. ÚS 33/01, Sbírka nálezů a usnesení, č. 28, č. 145/2002 Sb.

Ústavní soud ČR 13. června 2002, III. ÚS 611/01, Sbírka nálezů a usnesení, č. 75, s. 253

Ústavní soud ČR 15. prosince 2004, I. ÚS 344/04

Ústavní soud ČR 26. ledna 2005, IV. ÚS 178/04

Ústavní soud ČR 30. června 2005, II. ÚS 37/04

Ústavní soud ČR 12. prosince 2006, IV. ÚS 438/06 (k téže věci III. ÚS 558/06 I. ÚS 474/06)

Ústavní soud ČR 6. února 2007 Pl. ÚS 38/06

Nejvyšší soud ČR:

Nejvyšší soud ČR, 30. září 2005, sp. zn. 29 Odo 908/2003

Nejvyšší soud ČR, 16. října 1996, sp. zn. I Odon 20/96

Nejvyšší soud ČR, 21. června 2000, sp. zn. 25 Cdo 1154/2000

Nejvyšší soud ČR, 26. července 2000, sp. zn. 21 Cdo 2115/99

Nejvyšší soud ČR, 26. března 2002, sp. zn. 21 Cdo 1038/2001

Nejvyšší soud ČR, 17. května 2002, sp. zn. 21 Cdo 1162/2001

Nejvyšší soud ČR, 11. dubna 2005, (usnesení) sp. zn. 22 Cdo 381/2005

Vrchní soud v Praze, 28. dubna 1995, 6 A 200/93, Soudní judikatura ve věcech správních, Správní právo, 123/1996 Rs.

Soudy Evropských společenství:

ESD:

Soudní dvůr 11. února 1971, *Rewe-Centrale*, 37/70, Recueil, s. 23

Soudní dvůr 15. května 1975, *CNTA*, 74/74, Recueil, s. 553

Soudní dvůr 7. července 1976, *IRCA*, 7/76, Recueil, s. 1213

Soudní dvůr 26. ledna 1978, *Union Malt*, 44/77 až 51/77, Recueil, s. 57

Soudní dvůr 25. ledna 1979, *Racke*, 98/78, Recueil, s. 69

Soudní dvůr 25. ledna 1979, *Decker*, 99/78, Recueil, s. 101

Soudní dvůr 12. listopadu 1981, *Salumi*, 212 až 217/80, Recueil, s. 2735

Soudní dvůr 10. února 1982, *Bout*, 21/81, Recueil, s. 381

Soudní dvůr 19. května 1982, *Staple Dairy products*, 84/81, Recueil, s. 1763

Soudní dvůr 30. září 1982, *Amylum*, 108/81, Recueil, s. 3107

Soudní dvůr 30. září 1982, *Roquette Frères*, 110/81, Recueil, s. 3159

Soudní dvůr 30. září 1982, *Tunnel Refineries*, 114/81, Recueil, s. 3189

Soudní dvůr 14. července 1983, *Meiko - Konservenfabrik*, 224/82, Recueil, s. 2539

Soudní dvůr 10. listopadu 1983, *Gesamthochschule Essen*, 300/82, Recueil, s. 3643

Soudní dvůr 30. listopadu 1983, *Ferriere San Carlo*, 235/82, Recueil, s. 3949

Soudní dvůr Usnesení 1. února 1984, *Ilford*, 1/84 R, Recueil, s. 423

Soudní dvůr 10. července 1984, *Kirk*, 63/83, Recueil, s. 2689

Soudní dvůr 21. dubna 1988, *Pardini*, 338/850, Recueil, s. 2041

Soudní dvůr 12. května 1989, *Continental Produkte*, 246/87, Recueil, s. 1151

Soudní dvůr 29. ledna 1985, *Gesamthochschule Duisburg*, 234/83, Recueil, s. 327

Soudní dvůr 9. ledna 1990, *SAFA*, C-337/88, Recueil, s. I-1

Soudní dvůr 13. listopadu 1990, *Fedesa*, C-331/88, Recueil, s. I-4023

Soudní dvůr 21. února 1991, *Zuckerfabrik Süderdithmarschen*, C-143/88 a C-92/89, Recueil, s. I-415

Soudní dvůr 7. května 1991, *Nakajima*, C-69/89, Recueil, s. I-2069

Soudní dvůr 11. července 1991, *Crispoltoni*, C-368/89, Recueil, s. I-3695

Soudní dvůr 1. dubna 1993, *Diversint e Iberlacta*, C-260/91 a C-261/91, Recueil, s. I-1885

Soudní dvůr 15. července 1993, *GruSa*, C-34/92, Recueil, s. I-4147

Soudní dvůr 17. října 1996, *Lubella*, C-64/95, Recueil, s. I-5105
Soudní dvůr 22. dubna 1997, *Road Air*, C-310/95, Recueil, s. I-2229
Soudní dvůr 2. října 1997, *Evropský parlament v. Rada*, C-259/95, Recueil, s. I-5303
Soudní dvůr 20. listopadu 1997, *Moskof*, C-244/95, Recueil, s. I-6441
Soudní dvůr 26. března 1998, *Petridi*, C-324/96, Recueil, s. I-1333
Soudní dvůr 17. září 1998, *Pontillo*, C-372/96, Recueil, s. I-5091
Soudní dvůr 29. ledna 2002, *Pokrzepowicz-Meyer*, C-162/00, Recueil, s. I-1049
Soudní dvůr 1. července 2004, *Dimosio*, C-361/02 a C- 362/02, dosud nezveřejněný ve Sbírce rozhodnutí
Soudní dvůr 26. dubna 2005, *Goed Wonen*, C-376/02, dosud nezveřejněný ve Sbírce rozhodnutí
Soudní dvůr 3. května 2005, *Berlusconi*, C-387/02, C-391/ 02 a C- 403/02, dosud nezveřejněný ve Sbírce rozhodnutí
Soudní dvůr 28. června 2005, *Dansk Rorindustri A/S a další*, „*předizolované trubky*“, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P až C- 208/02 P a C-213/02 P, dosud nezveřejněný ve Sbírce rozhodnutí

Soud 1. stupně ES:

Soud prvního stupně 11. prosince 1996, *Barreaux*, T-177/95, Recueil FP, s. II-1451
Soud prvního stupně 10. července 1997, *Apostolidis*, T-81/96, Recueil FP, s. II-607
Soud prvního stupně 19. února 1998, *Eyckeler*, T-42/96, Recueil, s. II-401
Soud prvního stupně 12. října 1999, *Acme*, T-48/96, Recueil, s. II-3089
Soud prvního stupně 29. června 2000, *Medici Grimm*, T-7/99, Recueil, s. II-2671
Soud prvního stupně 20. března 2002, *LRAF*, T-23/99, Recueil, s. II-1705
Soud prvního stupně 20. března 2002, *Lögstör Rör*, T-16/99, Recueil, s. II-1633
Soud prvního stupně 12. září 2002, *Europe Chemi-Con*, T-89/00, Recueil, s. II-3651

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

Vermeireová proti Belgii, rozsudek ze dne 29.11.1991 (senát), série A č. 214-C⁶⁵
Coeme a další proti Belgii, rozsudek ze dne 22. června 2000, stížnost č. 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96 a 33210/96⁶⁶
Baskaya a Okcuoglu proti Turecku, rozsudek ze dne 8. července 1999⁶⁷

⁶⁵ Berger, V.: *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*, IFEC 2003, s. 362 an, bod. 3

⁶⁶ Přehled rozsudků ESLP, ASPI, 2001/1, s. 33

Streletz, Kessler, Krenz proti Německu a K.-H.W. proti Německu⁶⁸

Veeber proti Estonsku, rozsudek ze dne 21. ledna 2003, stížnost č. 45771/99⁶⁹

Kontaktní údaje na autora – email:

katerina.simackova@law.muni.cz, katerina@simackova.cz

⁶⁷ Přehled rozsudků ESLP, ASPI, 1999/10, s. 226

⁶⁸ Přehled rozsudků ESLP, ASPI, 2001/2, s. 49

⁶⁹ Přehled rozsudků ESLP, ASPI, 2003/3, s. 64